

Non-loc sau memoria locului originar în *Jurnal pe sărite* de Paul Goma

Veronica NANU*

„...am să rămân pe veci un tradus, un venetic, oriunde începând cu România” (Paul Goma, *Jurnal pe sărite*, p. 23)

Key-words: *place, non-place, exile, memory, integration, culture*

Identificarea sensului noțiunii de exil, precum și recunoașterea exilului ca fenomen, presupune acceptarea tuturor elementelor sale componente: cauze, definiții, perioade, arii geografice, ideologii, grupări, precum și cazuri particulare. Problema fundamentală a cercetărilor efectuate asupra exilului este tentația de a-i oferi cititorului o scară de valori gata elaborată, care ar marca sau ar diminua interesul pentru unele figuri literare. Cunoașterea ambiguă a tuturor aspectelor legate de scriitorii din afara granițelor țării devine cauza principală a acestui fenomen. În literatura de specialitate, un caz particular fiind cel al Evei Behring, se reliefează ideea lipsei unui interes față de definirea fenomenului în sine, fiind perceput în ansamblu, drept o manifestare a grupărilor literare, vehiculând cu o serie de termeni de natură diversă în discuțiile despre această etapă a literaturii române pe de o parte, și specificând nuanțele semantice ale fenomenului în vederea evidențierii distincțiilor, pe de altă parte. Pentru a evita acest „risc” fundamental, inițiem o definiție a noțiunii de exil. DEX ne oferă o definiție succintă, sumară, care surprinde doar motivarea politică în momentul mutării, schimbării locului de trai: „Pedeapsă aplicată în unele țări pentru delikte politice, constând în izgonirea unui cetățean din țara sau localitatea în care trăiește” (DEX 1996: 356). Câmpul lexical al noțiunii de exil admite mai mulți termeni, care sunt vehiculați în discuțiile despre acest fenomen: emigrația, diaspora, azilul.

Emigrația, în opinia cercetătorului G. Astalos este un „[...] act pur economic, emigrantul e un fel de profitor. Refugiatul e altceva, refugiatul e demn nu cerșește” (Astalos 2003: 27). Observăm că emigrația este motivată personal sau economic. Limbile franceză și engleză utilizează pentru termenul respectiv noțiunile de: *bannissement*, *banishment* cu echivalentul românesc *surghiun*, noțiune pe care DEX-ul o identifică drept exil.

Semnificația noțiunii de azil promovează ideea unei limitări temporale, or noțiunea de azil presupune întoarcerea „acasă”, în urma ameliorării situației politice, care, în cazul românilor, devine echivalentă (din motive istorice) cu cea de exil.

---

* Universitatea „Alec Russo”, Bălți, Republica Moldova.

În eseu *Avatarii lui Ovidiu*, Laurențiu Ulici redactează un întreg inventar de termeni pentru a explica noțiunea de exil: „fugă”, „fugărire”, „sanctiune”, „opțiune”, „aventură”, „destin”, „salvare”, „terapie”, „revanșă”, „refuz”, „revoltă”, „regăsire”, „motive politice-economice-personale-psihologice”, „dor de ducă”, „lehamite”, „întâmplare”, „frică”, „curaj”, „soluție”, „lipsă de soluție”, pentru a ajunge în fine la concluzia că exilul este un „fenomen” (Ulici 1994: 32). De altfel, termenul/ fenomenul (după cum am specificat) este condiționat politic, ideologic și presupune discriminare, urmărire, (amenințare cu) închisoare, astfel încât, în cazul exilatului se acceptă mereu un *aici* (determinat de problemele din țară, nonconformism, amenințări) și un *acolo* (valorificând drama incapacității de integrare, neadaptare, dor de ducă, dorința de revenire), *loc/non-loc*, posibilitatea/imposibilitatea integrării exilatului în cultura țării gazdă.

Noțiunile de *loc* și *non-loc* apar aici deloc accidental. Definirea și interpretarea acestora își propune să scoată în evidență drama pierderii locului original, (oglindită în literatura exilului românesc), accentuând perspectiva recreării și re-prezentării unor noi locuri, ca imagine a căutării și re-găsirii (negăsirii) locului matricial. Delimitând aria de cercetare, punctând cu exactitate sfera de interes a studiului, fixăm inițial inventarul semantic al noțiunii de *loc*, raportată la cea de *non-loc*: negarea locului, absența locului urmărind aspectul teoretico-istoric al ambelor noțiuni, ca realitate specifică literaturii române a exilului.

Hotărâți a ne asuma riscurile unei definiții eficiente a noțiunii de *non-loc*, nu putem să evităm reliefaarea valențelor semantice a celei de *loc*, apelând inițial la *Dicționarul explicativ*, care ne oferă o suită de sensuri, elucidându-l într-o măsură sau alta. De altfel, *loc*-ul presupune:

1. punct, porțiune determinată în spațiu;
2. bucată de pământ rezervată pentru ceva special;
3. întindere mare de pământ, având anumite caracteristici specifice (regiune, meleaș, ținut);
4. localitate, regiune, țară în care s-a născut cineva sau de unde își trage originea;
5. spațiu ocupat de cineva sau ceva;
6. situație specială a unei persoane (DEX 1996: 579)

Autorii *Dicționarului enciclopedic* largesc inventarul semantic al noțiunii, făcând câteva specificări: „loc (mat.) – referitor la un singur punct, [...] fără a se deplasa, neclintit” (Chihaiia, Cifor 2008: 765). Noi valențe semantice înregistrează autorii *Noului dicționar universal al limbii române*, unde noțiunea de loc se face echivalentă cu cea de „așezare, populație, târg” ajungând să plaseze în fine semnul egalității între *loc* și „placenta, casa copilului” (Oprea, Pamfil 2008: 842). Din cele menționate anterior, ajungem la ideea că locul devine nu numai un spațiu geografic, fix, prestabilit, ci și unul istoric, relațional, cultivat de identitatea propriu-zisă a personalității care-l valorifică, devenind matricea organică a acestuia. Sociologul Cătălin Zamfir menționează că locul și respectiv acțiunea de localizare se explică prin „refacere, dezvoltare, amenajare a individului într-un teritoriu dat, fixând accentul pe capacitatea de integrare a acestuia, gradul de satisfacere a cerințelor” (Zamfir, Vlăsceanu 1998: 328), urmărind, în efect, adaptarea la condițiile unei regiuni. De aici și natura antropologic-psihologică a termenului.

Pe de altă parte, noțiunea de loc devine relevantă și pentru autorii dicționarului de simboluri. Jean Chevalier și Alain Gheerbrant vorbesc despre existența unui „loc împrejmuit”¹, ca imagine a intimității, puterii, izvorului de forță, descoperind în sine sacralitatea, locul sacru, omul ca spiritualitate, de altfel împrejmuirea fizicului presupune deschiderea lăuntricului.

Antiteza loc/non-loc se face evidentă în tratatul antropologului francez Marc Augé, *Non-Lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, unde pentru prima dată atestăm existența noțiunii de non-loc (*non-lieux*), care, format prin compunere, relevă negarea locului, absența locului (spațiul, în opinia cercetătorului, „nedefinit nici ca identitate, nici relațional, nici istoric, o invariantă a condiției umane”²).

În cazul în care se pare că definiția nu are sens sau e cel puțin tautologică vom încerca să facem o definiție mai puțin ambiguă, de altfel, locul („lieu”) este străbătut de sens, de istorie, de creativitatea organică a oamenilor, prin urmare, non-locul („non-lieu”) este acel loc în care toate acestea lipsesc și oamenii relaționează într-o manieră uniformă și mecanică cu ceilalți și cu obiectele din jurul lor. Problema însă nu e atât non-locul, cât non-sensul. Pentru Augé, non-sensul apare în non-loc tocmai datorită repetitivității, automatismului și schematizării vieții care duce la individualizare uniformizantă și singurătate obsesivă.

Comunitățile (sau cei care le conduc) ca și indivizii atașați la aceasta, trebuie să se gândească în același timp la identitate și la relație, și pentru a face acest lucru, trebuie să le simbolizeze drept componente comune de identitate (de către toate grupurile), identitatea specială (de grup sau individuală, în comparație cu altele), precum și identitatea unică (individul sau grupul de indivizi, deoarece acestea nu sunt asemănătoare unul cu celălalt). Tratatul de spațiu este una dintre modalitățile ale acestei întreprinderi și nu este de mirare faptul, că antropologul încearcă să efectueze inversa cursului spațiului social, ca și în cazul în care aceasta s-ar fi produs o dată și pentru totdeauna. [...] Ne rezervăm termenul de „loc antropologic”, care este în mod simultan un principiu de sens pentru cei care-l locuiesc și un principiu de inteligibilitate pentru cei care-l observă³ (Augé 1992: 68).

¹ „După o veche cronică a celților, cu prilejul sosirii sale în Țară, zeul Lug a câștigat victoria în partida de șah, jucată cu regele Nuanda, și și-a depozitat câștigul în locul împrejmuit de Lug (Cro Logo) [...] E vorba probabil despre un țarc de vite. Ideea de împrejmuire sacră e mai bine motivată prin cuvântul Fal – gard, zid viu, prin omonimie: suveranitate, putere, principe, țară. Noțiunea de suveranitate nu poate fi separată de noțiunea de proprietate efectivă asupra pământului. Țara e înțeleasă ca o imagine a lumii și locul sfânt împrejmuit ca o imagine a întregii țări: „În teoriile psihanalitice locul împrejmuit devine simbolul ființei lăuntrice [...], celula sufletului, locul sacru al vizitelor divine, [...], unde se retrage omul spiritual, pentru a se apăra de toate atacurile ce vin din afară, în această cetate constă puterea lui” (Chevalier, Gheerbrant 1995: 230).

² *Non-lieux* – „un espace qui ne peu se définir, ni comme identitaire, ni comme relationnel, ni comme historique, se définit comme non-lieu” (Augé 1992: 24).

³ „Les collectivités (ou ceux qui les dirigent), comme les individus qui s’y rattachent, ont besoin simultanément de penser l’identité et la relation, et pour ce faire, de symboliser les constituants de l’identité partagée (par l’ensemble d’un groupe), de l’identité particulière (de tel groupe ou de tel individu par rapport aux autres) et de l’identité singulière (de l’individu ou du groupe d’individus en tant qu’ils ne sont pas semblables à aucun autre). Le traitement de l’espace est l’un des moyens de cette entreprise et il n’est pas étonnant que l’ethnologue soit tenté d’effectuer en sens inverse le parcours de l’espace au social, comme si celui-ci avait produit celui-là une fois pour toutes. [...] Nous réservons le

Conceptul de loc, pe care Augé îl opune celui de non-loc, trebuie să fie înțeles numai cu calificativul „antropologic”, care se opune, în opinia cercetătorului Merleau-Ponty, locului geometric, în simpla sa materialitate. Merleau-Ponty utilizează noțiunea de „spațiu” mai curând decât cea de „loc”, pe care Augé o consideră a fi prea virtuală, prea abstractă, prea funcționalistă. Locurile antropologice, în opinia cercetătorului, au cel puțin caracterul de a fi sau de a se vrea „identitare, relaționale și istorice” (Augé 1992: 68). De altfel, locul poartă, în principiu, semnul apartenenței singulare a indivizilor, a lui și a comunității cu care se identifică, a relațiilor sociale organice, și într-o modalitate suficient stabilă, în mod obișnuit aceste semne trebuie să aibă o dimensiune istorică. Marc Augé ajunge să identifice specializarea excesivă a locurilor cu non-locul, or „locuitorul unui loc antropologic trăiește în istorie, și nu face istorie”⁴ (Augé 1992: 72).

Scriitorul din exil își dezvăluie identitatea printr-o raportare dublă la spații geografice diferite, la patria din care a fost „silit” să plece și țara gazdă, cea care va deveni ospitalieră pentru a-l primi. Această dublă raportare este numită de Andrei Codrescu prin doi termeni: „în afară” – care se transfigurează în „înălăuntrul” inițial (locul de unde pleacă) – imagine mental-sentimentală creată și înregistrată în memorie care „adaugă Căderii originale un nou sens al înstrăinării. Se pare că viața constă într-o varietate de modalități de a nu fi *acasă*. Conștiința este în exil față de biologie. Istoria este exilată din paradis” (Codrescu 1995: 60). Al doilea termen care traduce fenomenul exilului, în opinia lui Andrei Codrescu, este „înălăuntrul” – concept devenit identic cu cel de înstrăinare, dor de libertate, închisoare:

Când am părăsit România, ideea de a fi scriitor și aceea de a fi exilat erau sinonime. Știam că plecarea mă transformă într-un dușman al Statului, un exilat politic (Codrescu 1995: 45).

Observăm o răsturnare atât a sensului, cât și a valorilor conceptelor menționate anterior, întrucât „în afară” se transfigurează în lăuntricul, interiorul, imaginea și în sfârșit memoria scriitorului, iar „înălăuntrul” capătă o nuanță de claustrare care caută ieșire, libertate, nu numai de a Fi, dar și de a scrie.

De altfel, pentru Paul Goma, exilul devine echivalent cu destinul, sub semnul acestuia stau mutările lui din Basarabia în România, și din România în Franța. Schimbarea locului geografic, al spațiului, în opinia lui Merleau-Ponty, nu-l privează pe scriitor de capacitatea de re-prezentare, care datorită memoriei devine „singura mângâiere, înainte de plecare încolo, dincolo, unde nu-i nici durere, nici încremenire” (Goma 1990: 9). Memoria, menționează Ligia Pamfilie,

devine o înstrăinare, nu falsă, dar tot înstrăinare, o distanțare de la realitatea imediată, un filtru, [...] care, pentru Goma presupune o întoarcere de la un mod de viață, de la o religie, la altceva” (Pamfilie 2005: 55),

la căutarea locului său matricial, devenit edenic odată cu nașterea sa:

---

terme de “lieu anthropologique” à cette construction concrète et symbolique de l’espace [...] le lieu, le lieu anthropologique, est simultanément principe de sens pour ceux qui l’habitent et principe d’intelligibilité pour celui qui l’observe” (Augé 1992: 68).

⁴ „l’habitant du lieu anthropologique vit dans l’histoire, il ne fait pas d’histoire” (Augé 1992: 72).

Pe mine mama nu m-a trimis în lume: m-a adus pe lume; nu m-a expulzat, m-a condus, de mână. Iar atunci când a plecat, când s-a retras, când a reintrat, ea, definitiv în mama ei, pe când își desprindea o mână de o mână a mea, cu cealaltă mână îmi punea, în cealaltă mână a mea, mâna fiului meu, Filip (Goma 1990: 6).

Revenind la firul principal, insistăm a pune sub microscopul analitic consensul cultural revelat de posibilitatea/imposibilitatea integrării exilatului în cultura și tradițiile țării gazdă, precum și modalitățile de re-prezentare a non-locului în confesiunile lui Paul Goma, *Jurnal pe sărite*, publicat la Editura Nemira în 1997.

Conștiința naratorului despre existența unui loc matricial, personalizat, este destul de evidentă: „am și eu un loc pe lumea asta strâmtă” (Goma 1997: 7), revenirea, însă, la el, niciodată nu se face în mod direct, re-prezentările devenind nu doar o simplă copie a realității anterioare ci o imagine reconstituită din memorări, vise, defulări ale stărilor de spirit, descoperind, în fine, lipsa totală a acestuia, și crearea non-locului (negarea locului): „n-am casă, n-am masă, [...] am zis tot, nu mai am eu țară [...] am să rămân pe veci un tradus. Adică un venetic oriunde, începând cu România” (Goma 1997: 23). Marc Augé menționează că identificarea și interpretarea non-locurilor este determinată de excesul de *timp, spațiu și individualitate*, care, respectiv, se caracterizează prin accelerarea excesivă a timpului, restricția spațiului și o mare individualizare a referenței. Modificarea receptării timpului la Goma se realizează prin însăși latura formală a *Jurnalului pe sărite*, „întinzând goluri de ani între februarie 1978 și iunie 1993, între sfârșitul lunii iunie și începutul lunii iulie 1989” (Goma 1997: 2), accelerarea timpului provoacă discrepanțe între starea obișnuită de spirit a naratorului și cea reală, determinate nu numai de schimbarea spațiului geografic, dar și de modificarea celui cultural, *tradițional*: „Apoi, de când am venit în Franța, (acum a doua oară), am băgat de seamă: alcoolul, chiar un pahar cu bere, îmi agită și mai și somnul agitat” (Goma 1997: 4). Imaginea non-locului este surprinsă ca spectacol a sinelui însuși în rol de spectator, introdus în cadrul peisajului vizualizat, de altfel naratorul personalizează referința, aducând-o la imaginea mental-sentimentală a locului originar, atât de cunoscut:

Hală modernă, oribilă (seamănă cu ciroul din București). De la mașină până la ușa...ciroului, peste o sută de metri. I-am străbătut, păziți, acoperiți, protejați (cu corpu-le!) de vreo cincisprezece găligani (dacă n-ar fi fost în civil francez, ai fi băgat mâna în foc că-s civili țigani, de-ai noștri în bobor, milițieni). Spun, ca să înțeleagă: haidamacia erau „de-ai noștri”, ne apărau nu doar la figurat – de „de-ai lor” care, de-o parte și de alta a aleii, strigau la noi, ne tratau de „fasciști”, de „trădători”, de agenți ai capitalismului (Goma 1997: 8).

În studiul antropologic al lui Marc Augé identificăm ideea că non-locul corespunde la două realități complementare, dar distincte: spațiile construite în raport cu unele finitudini și raporturile susținute între indivizi în spațiu. De altfel, realitatea primă, apare în *Jurnalul pe sărite* odată cu memorarea zilei de 9 februarie 1978, întregind imaginea casei de la țară a lui Ionesco, întrucât „afară de frumusețea locului și locuitorilor, care mi-au oferit locul lui [...], mai e și faptul că aici trecusem dintr-o dată pragul psihologic, care mă împiedica să-mi dau drumul să scriu” (Goma 1997: 7), ulterior prin procesul de modificare a semnificației locului

în memorie: „De România nu mi-e (deocamdată) dor, decât atunci când dau cu ochii de semințe de flori; atunci când mă gândesc la Breaza. La florile plantele puse de noi, îngrijite de noi” (Goma 1997: 5), ca rezultat al re-gândirii și re-creării acestuia. Cea de-a doua realitate, care determină non-locul, posibilitatea/imposibilitatea de a întreține raporturi interindividuale în spațiu, la Paul Goma se reliefează grație re-memorării situațiilor dialogate cu prietenii săi:

Mazilescu nu m-a atacat față de alții, dar nici nu a mers vreodată, fie și jumătate de pas, alături de mine. [...] Evident, Ana a fost de altă părere: că totuși Virgil a fost „cel mai fidel prieten al nostru”. La care eu îi răspund că nu înțeleg ce fel de fidelitate este asta – și față de ce? De cine? Ce fel de fidelitate când prietenul meu nu împărtășește opțiunile mele? (Goma 1997: 5).

Goma nu s-a consultat cu Țepeneag când a cerut azil! [...] Însă dacă a mă consulta cu el înseamnă, în ochii lui, să-i cer voie, să-i solicit o autorizațiune – asta nu, n-am făcut, nu i-am cerut voie, nu știam că așa impune legea lui; și, de-aș fi știut, n-aș fi respectat-o [...] Se vede că nu am noroc eu cu prietenii literați din România... Dar cu cei din exil? (Goma 1997: 15).

Alexandru Laszlo, traduce această producere individuală a sensului condiției lui Goma ca „exilul din exil” (Laszlo 2003: 22), fiind considerat o „vinitură”, „un venetic, cum menționează însuși naratorul Jurnalului, un tradus [...] oriunde începând cu România” (Goma 1997: 23), demascând acel „în afară”, care se va reflecta ca o defulare prin scriere, scrierea fiind singura posibilitate de reconstituire psihologică a locului originar, devenind și aceasta o problemă în lipsa spațiului geografic matern, dar și a celui sentimental:

Din ce în ce mai nesigur pe carte. Nu merge. Nu iese nimic. Poate că nu văd limpede, prea scufundat fiind în materie [...] am schimbat stilourile, am schimbat cernelurile – tot nu merge. Nu merge. Nu merge. *Rien ne va plus* (Goma 1997: 31).

Izolarea lingvistică îl privează de calm, de timp de scris, de viață, rămânând cu senzația pierderii timpului, cu conștiința că scrie „numai în vederea traducerii” (Goma 1997: 35), revendicarea locului nativ realizându-se prin apelul la regionalisme intraductibile: „Alain, traducătorul, [...] îmi cere să elimin cuvântul *boanghenă*” (Goma 1997: 114). De altfel, apogeul furnizării *non-loc*-ului căruia îi circumscrie trăirea nostalgică a locului autentic devine dorința de creare a unei librării românești: „Vom avea în sfârșit, un loc sub soarele Parisului, cu cărțile noastre... romane...” (Goma 1997: 76), păstrând aerul, tradițiile patriei: „În legătură cu partea plastică: în preajma Paștelor, o expoziție de ouă zugrăvite – tradițional” (Goma 1997: 80).

Căutarea locului originar la Goma devine posibilă grație rememorării, visului, prin intermediul cărora el reface imaginea casei părintești:

Părinții mei se aflau în casa noastră (din vis), ajunsă ruină, nu mai avea acoperiș, trebuiau să plece de-acolo. Și ploua cumplit (afară, dar... nu prin locul acoperișului); asta făcea tristețea, disperarea: perspectiva ploii de „afară” (Goma 1997: 27).

Imaginea ruinelor suscită revelarea dramei pierderii locului natal, străbătut de sens, istorie, creativitate organică, creând non-locuri, unde nu se simte „deloc acasă [...] izolat de lume” (Goma 1997: 230), casa e o ruină, „țara e o ruină” (Goma 1997: 241), oglindind imposibilitatea de adaptare nu numai în patria adoptivă, dar și în cea nativă: „cei din România au constatat [...] că eu vin din altă lume, cu alte obiceiuri, cu altă manieră de a scrie” (Goma 1997: 275) vehiculând principiul alterității.

Concluzii

Perioada postbelică deveni un furnizor continuu al destinelor literaturii românești, care a vehiculat cele mai controversate fenomene. Literatura exilului românesc din secolul al XX-lea i-a asigurat un loc special lui Paul Goma. Cercetând conceptul de *non-loc*, și interpretându-l din punct de vedere antropologic, am identificat faptul că acesta, plecând de la noțiunea de spațiu, (rezumându-l pe cel de călătorie), cum îl specifică Marc Augé (în cazul nostru pe cel din exil), în viziunea lui Goma devine o re-prezentare a raportului fictiv dintre imaginea iluzorie a locului matricial și locul geografic propriu-zis. Pierderea, căutarea și imposibilitatea găsirii propriului punct determinat în spațiu (nu atât geografic, cât mental-sentimental și cultural) oscilează în *Jurnal pe sărite* ca o parabolă. Modalitatea de creare a unui „alt” loc devine posibilă doar grație rememorării și reconstruirii (ca arhitect) a locului originar, ca întoarcere într-un sine creat. Rodul imaginației, a unei defulări prin intermediul visului, devine revenirea la ruinele casei părintești. Recunoașterea psihologică a „înăluntrului” este imposibilă, întrucât aceasta nu este o consecință a îndepărtării geografice ci a celei mentale, întruchipând „arhetipul exilatului” ca imagine a figurii literare a lui Paul Goma.

Bibliografie

- Astalos 2003: George Astalos, *Exil*, București, Editura Casa Radio.
- Augé 1992: Marc Augé, *Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Paris, Seuil.
- Bantoș 2004: Ana Bantoș, *Paul Goma-realitatea ca document*, în „Limba română: revistă de știință și cultură filologică”, nr. 12, p. 14–20.
- Behring 2001: Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945–1989*, București, Editura Fundației Culturale Române.
- Chevalier, Gheerbrant 1995: Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 2, București, Editura Artemis.
- Chihaia, Cifor et alii 2008: Lăcrămioara Chihaia, Lucia Cifor, Alina Ciobanu, *Dicționar enciclopedic*, ediția a VI-a, Chișinău, Editura Cartier.
- Cimpoi 1997: Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Chișinău, Editura ARC.
- Codrescu 1995: Andrei Codrescu, *Dispariția lui „Afară”. Un manifest al evadării*, traducere din limba engleză de Ruxandra Vasilescu, prefață de Ioan Petru Culianu, București, Editura Univers.
- Damian 2003: S. Damian, *Viața literară din scrisori*, în „Contemporanul: revistă națională de cultură politică și știință”, V, nr. 6, p. 19.
- Goma 1990a: Paul Goma, *Din Calidor*, București, Editura Albatros.
- Goma 1990b: Paul Goma, *Patimile după Pitești*, București, Editura Cartea Românească.
- Goma 1997: Paul Goma, *Jurnal pe sărite*, București, Editura Nemira.
- Laszlo 2003: Alexandru Laszlo, *Paul Goma – 25 ani de exil?*, în „Timpul: revistă de

- cultură”, V, nr. 2 (50), p. 22–23.
- Oprea, Pamfil et al. 2008: Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul dicționar universal al limbii române*, ediția a III-a, București–Chișinău, Editura Litera Internațional.
- Pamfilie 2003: Ligia Pamfilie, *Introducere în proza lui Goma sau dezvăluirea prin demascare*, în „Vatra: revistă lunară de cultură”, V, nr. 6–7, p. 109–111.
- Pamfilie 2005: Ligia Pamfilie, *Proza lui Paul Goma, între Depoziție și Fantasmare*, în „Viața românească”, Piața Presei Libere, București, nr. 1–2, p. 47.
- Surdu 1994: Mihai Surdu, „Rămân la Basarabia mea pe hârtie” – *Scriitor de origine Basarabeană*, în „Sud-Est. Artă, Cultură, Civilizație”, V, nr. 3, p. 35–41.
- Ulici 1994: Laurențiu Ulici, *Avatarii lui Ovidiu. Observații statistice despre exilul literar românesc*, în „Luceafărul”, V, nr. 5.
- Zamfir, Vlăsceanu 1998: Cătălin Zamfir, Lazăr Vlăsceanu., *Dicționar de sociologie*, București, Editura Babel.

Non-place or Memory of Original Place in *Jurnal pe sărite* by Paul Goma

The article with the title *Non-place or memory of original place in Jurnal pe sărite by Paul Goma* is an attempt to show the tragedy of losing the original place in the Romanian literature of exile and to emphasize the process of recreation and presentation of a new place as an image of search and finding/non finding of a native place.

The area of investigation is connected with the semantic field of the notion *place* and its opposition *non-place*, so as the negation of the place, the lack of place (space, that in the opinion of Marc Augé „cannot determine itself as identical, relational, historical, that is determined as non-space”) studies the theoretic-historical aspect of both notions, that are typical of Romanian literature of exile.

The study of the exile has the cultural connotation and puts in the foreground both the possibility/ impossibility of the immigrant to integrate into the culture and traditions of the guest-land (in the case of Paul Goma). This article leans on the definition of the non-place made by Marc Augé in his anthropological treatise *Non-lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité* where the non-place („non-lieux”) is “the place full of sense, history, organic creativity, where the people act with the others in informal and mechanic manner”.

The interpretation of the concepts *place/ non-place* and the exile increases the drama of losing the native place in *Jurnal pe sărite* by Paul Goma or the modality of the recreation of “another” place as an image, a mental-sensual construct, while the finding of the personal identity or the arrangement of the non-place influenced by the nostalgic emotions is doubtful.